

КОНСУЛТАЦИИ

Доц. д-р Николай Коцев

ЗАЛОЖНИТЕ КЪЩИ – ИКОНОМИЧЕСКИ ЕСКИЗИ

Разкрита е ролята на заложната къща в икономическия живот на обществото. Анализирани са нейната икономическа същност, практическа насоченост и финансова рентабилност на кредитната и търговската ѝ дейност. Изследвани са две основни тенденции в развитието на заложната дейност - на влияние и на зависимост, предизвикани от общото икономическо развитие. Открита е зависимостта между жизнения стандарт и структурата на залозите.

JEL: G2

Старите, традиционни и неточни представи¹ за ролята и същността на заложните къщи днес отстъпват на възприемането им като съвременна организационно-структурна форма на заложната индустрия, която се развива при нови условия и изисквания. В този смисъл могат да се зададат някои въпроси:

- Нужно ли е да се полагат усилия за изграждане на нов поглед за основанията, мотивите и целите на заложния бизнес?
- Каква е ползата от анализ и изследване на спецификата на дейността на заложните къщи?
- По какъв начин се определят мястото и ролята им в икономическия живот на обществото?

По своята същност заложната къща е организационна единица със смесени икономически функции. Тя отпуска заеми, но не е банка; продава всичко, но не е магазин; предлага услуги, но не е от обслужващата сфера; подпомага хората, но не е благотворително дружество. Следователно заложната къща може да се определи като феномен, който изисква подробно изследване и научно осветляване от икономисти, аналитици, социолози и психолози.

Едва ли трябва да се доказва нуждата от една институция, която е извикана на живот преди хилядолетия.² В днешно време тя е добила широко разпространение и се използва в целия свят. Това налага необходимостта да се изследват основните предпоставки за възникването и поддържането на нейната икономическа потребност за обществото. В този смисъл проучванията и анализът на определени зависимости с икономическия растеж, на финансовите потоци за удовлетворяване на някои потребности на

---

¹ Коцев, Н. Предубежденията към заложните къщи. - Икономически живот, 19. 10. 2005, бр. 42.

² Проучванията сочат, че заложните къщи са възникнали в Китай преди около 3000 години.

населението и т.н. разкриват новите социално-икономически функции на съвременната заложна къща.

Ролята на заложните къщи

Икономическите основания за признаване на обществената необходимост от функционирането на заложните къщи са безспорни. Със своята функционална определеност те трайно навлизат и се развиват в икономическата структура на обществото. Анализът на дейността им и извличането на дедуктивни изводи за изпълняваните функции са съществена предпоставка за изследване на тяхната същност, характеристика и специфични особености.

На първо място, трябва да се признае, че заложната къща е източник за кредитиране и допълва финансово-кредитната структура на страната. Известно е, че банките, финансовите къщи, лизинговите организации и кредитните кооперации се стремят да обхванат основните финансови потоци, формиращи заемния капитал. Те не се занимават с отпускане на микрозаеми. Смята се, че дребните суми, от които част от хората могат да имат неотложна нужда, не са обект на посочените финансови институции.³ Получава се вакуум в кредитопокриването на населението, който се запълва от заложните къщи като алтернативен начин за осъществяване на бързо кредитиране. Подобна форма ползват хората, които нямат спестявания, с неустановени или нерегулярни доходи.

На второ място, съществува един относително постоянен контингент от хора с нефинансови активи (лични вещи или вещи семейна собственост), които в определен момент се нуждаят от парични средства. Те често не могат да се справят с изискуеми задължения, настъпили от непредвидени спадове в доходите или увеличаване на разходите им. Лошото управление на семейния бюджет допълнително подсилва нуждата от налични пари. В такива моменти като решение за преодоляване на финансови проблеми се търси заложната къща. Постоянният клиент, който може да се открие и сред хората, свикнали периодично да заемат пари без оглед на равнището на получаваните доходи, редовно откупува залога си и отново, и отново при нужда залага същата вещ. Той е едва ли не една от нейните сигурни основи. В него е култивирана нагласата, че ползването на подобни финансови услуги е нещо не само нормално и естествено, но и необходимо и полезно. Аксиоматичното възприемане на определена логичност в икономическото му поведение би улеснило приемането на една по-широка интерпретация на готовността му да ползва малък кредит за кратко време. Изпитваната потребност от такава услуга (както от постоянните, така и от случайните клиенти, които може би са твърде горди, за да потърсят

---

³ Оказва се, че с тези малки суми заложните къщи в САЩ за една финансова година осигуряват общо около 5 млрд. дол. за краткосрочни заеми.

подкрепа от роднини или приятели) поражда нуждата от нейното удовлетворяване.

На трето място, заложената къща като основна организационно-икономическа структура на заложен бизнес е изключителен, уникален обект за изследване. Тя осъществява едновременно две различни по своята икономическа характеристика дейности - кредитна и търговска. Собственикът на заложената къща в ролята си на мениджър управлява два коренно различни видове бизнес, чието аналитично отделяне в бизнес-пространството улеснява и предполага обективното оценяване на техните специфични характеристики и особености.

Резултатите от проведените проучвания сочат, че около 80 - 85%⁴ от броя на отпуснатите заеми се погасяват и именно те са основният източник на печалбата. Търговската дейност (въпреки специфичните затруднения и ниския си относителен дял) също трябва да се развива ефективно, за да не се влошават финансовите резултати. Тъкмо затова в много страни се организират разпродажби на търг, с което се повишава цената на предлаганите предмети, а оттам и икономическата рентабилност на заложената къща. По необходимост служителят в нея трябва да бъде добър специалист както при операциите по осъществяване на кредитната дейност, където се изисква висока и разнообразна квалификация, така и при тези по търговската дейност.

Чрез упражняваните специфични функции заложените къщи по света (само в САЩ са над 16 хил.) днес изпълняват определена социално-икономическа роля, която е призната и твърде важна за част от населението. Освен това те са своеобразен барометър на икономическото развитие на страната. Натрупаният вече опит у нас, а и резултатите от предприети проучвания на чуждестранни автори⁵ показват, че броят на върнатите заеми и общата сума на откупените залози са свързани с икономическия растеж. Клиентите са по-склонни да откупват своите залози, когато икономиката се развива добре, отколкото когато се наблюдава икономически спад. При оживление и подем в икономическото развитие средният залогодател е по-платежоспособен. Неговата финансова възможност и психическа нагласа да си възстанови собствеността върху заложената вещь са по-големи и това се отразява положително върху устойчивостта и рентабилността на заложената дейност.

У нас липсват емпирични изследвания, посветени на заложените къщи, които да поставят ударението върху търсенето на индикатори за влиянието

---

⁴ Данните показват, че този процент се запазва и в САЩ, и в Европа, и в Азия (по-специално Индонезия и Шри Ланка). Интересно е да се отбележи, че той се запазва и при твърде различните лихвени проценти, регламентирани в някои щати на САЩ.

⁵ *Selina Ching Chan. Socio-Economic Significance of the Pawnbroking Business in Singapore.* Koninklijke Brill Nv Leiden, 2001, p. 551-565.

на състоянието на икономиката върху дейността на заложните къщи, и обратно. Въпреки това наблюдаваната практика от 1991 г. и чуждестранният опит сочат, че измененията в кредитния и търговския им оборот са сигнал за промяна, което може да се приема като полезна информация. Още повече, че тези изменения се регистрират веднага с получаваните оперативни отчетни данни, които биха могли да бъдат от полза за изработване на корективни решения с изпреварващо действие. Своевременното вземане на съответни мерки за използване на компенсатори срещу очаквани негативни смущения в икономическото развитие би имало неизмерим ефект. За съпоставка трябва да се изтъкне, че официалната статистическа информация доста по-късно регистрира настъпилите вече промени в икономиката.

Изводите за положително икономическо развитие на страната, които могат да се направят, наблюдавайки дейността на заложните къщи, трябва да почиват върху *нарастването* на относителния дял, първо, на броя на погасените заеми, и второ, на общата сума на възстановените залози. Промените в някои абсолютни стойности като среден размер на погасените заеми или среден период за погасяване не биха могли да се приемат за симптоматични без прецизен анализ и натрупан опит от минали периоди. Тук основата е твърде крехка, за да се правят надеждни изводи, защото е трудно и сложно е да се елиминира влиянието на случайни фактори, каквито винаги са възможни при тази специфична дейност.

Същевременно установеното трайно и относително *намаляване* на броя и общата сума на погасените заеми е индикатор за спад или предстоящ спад в икономическия растеж. Опитът от практиката през периода 1994 - 1998 г. сочи, че ако се наблюдават промените по този показател, те биха могли да бъдат изключително полезни за очертаване картината на икономическото развитие в бъдеще. Могат да се направят интересни изводи и от промените в състава на залогодателите, определен от целите, за които са изтеглени заемите. При относително намаляване на погасените заемите с предприемаческа цел може да се съди за започнали промени в икономическата среда на бизнеса въобще. Това изисква да се следи и анализира информацията за тези цели.⁶

Общата сума на заложените вещи също е важен косвен показател за състоянието на националната икономика. Измененията в този показател се проявяват с известно закъснение, тъй като хората трябва да изчерпят своите спестявания и след това да потърсят заем. Общата сума на заложените вещи или кредитния портфейл нараства по два начина: чрез увеличаване на броя и общата сума на новоприеманите залози за определен период и чрез удължаване на времето за погасяване на заемите. Първият начин изразява

---

⁶ Тук се натъкваме на определена трудност, тъй като се влиза в противоречие с приетия принцип за дискретност във взаимоотношенията заложна къща – клиент. Липсата на такава конкретна информация може в известна степен да се компенсира, ако сумите по заемите бъдат ранжирани по размер. Предполага се, че по-големите заеми се получават с предприемаческа или инвеститорска цел.

настъпило оживление в работата на заложените къщи, което е признак за влошаване на икономическите условия в страната само ако се е удължило и времето за погасяване на заемите с продължаване срока на договора за залог. Вторият начин изразява загубване на ритъма на операциите по залагането, което е признак за стагнация на кредитния пазар, а оттам и на икономиката. Следователно, за да се интерпретират правилно получените резултати и да се стигне до верни изводи, е необходимо аналитично и успоредно да се установи делът на посочените два начина за увеличаване на общата сума на заложените вещи.

Заложната дейност – симбиоза на кредитна и търговска дейност

Осъществяването на кредитната дейност при обявените условия предопределя и осъществяването на търговска дейност. Последната е своеобразна защита, която предпазва кредитната дейност от възможни смущения и постоянно възстановява кредитния ресурс. Търговската дейност е буферна зона, която поема и елиминира рисковете, допуснати при кредитирането. Кредитната дейност от своя страна предпоставя търговската и по презумпция е част от заложната дейност. Осъществяването на кредитиране е основната цел при изграждането на заложния бизнес. Провеждането обаче само на кредитна дейност би изтощило и унищожило кредитния ресурс, а извършването само на търговска дейност е невъзможно, освен ако не става въпрос за обикновен магазин. Кредитната и търговската дейности са две страни на една и съща монета – заложната дейност, организирана и изпълнявана от заложната къща.

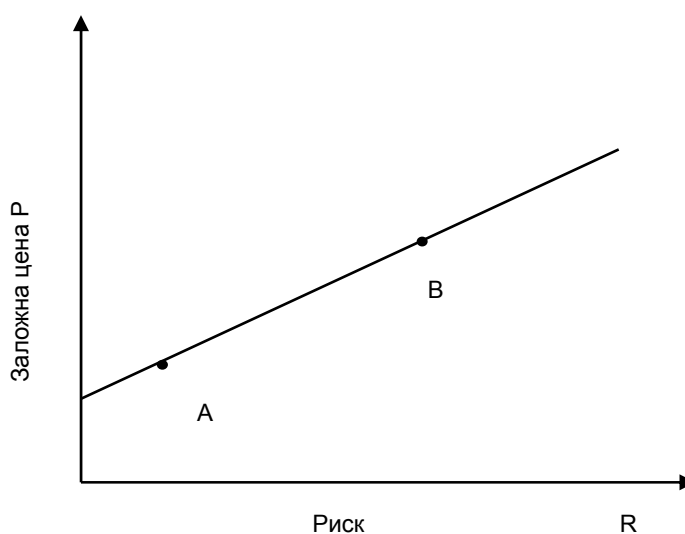
Макар и свързани и предполагащи се една друга, двете дейности се отличават по своята *икономическа същност, практическа целенасоченост и финансова рентабилност*.

Икономическата същност на кредитната дейност се свързва с особената роля на заемния капитал, който обслужва процесите на производство, разпределение и потребление. Благодарение на всеобщата еквивалентност на парите тази дейност осигурява възможност за удовлетворяване на разнородни нужди на клиента срещу заплащане на цената на услугата под формата на лихва. Същевременно чрез търговската дейност се удовлетворява една определена потребност на клиента при по-ниска цена от стойността на стоката, т.е. еквивалентността на размяната е нарушена в известна степен, от което е облагодетелстван потребителят.

Практическата целенасоченост на кредитната дейност се изразява в стремежа да се увеличава общата сума на раздаваните заеми. Постигането на тази цел обаче влиза в противоречие с изискването да не се рискува, като се определя висока заложна цена. Необходимостта от балансиране на целта и изискването да се минимизира рискът поставя представителя на заложната къща в сложна ситуация за вземане на решение в условия на много-

критерийност. Той трябва бързо, уверено и обосновано да направи своето предложение пред застаналия на гишето клиент, което би трябвало да бъде в областта на т.нар. разумна преценка (фиг. 1).

Фигура 1

На фиг. 1 A е минимална цена и минимален риск, а B – максимална цена и максимален риск. Разумната преценка е в диапазона A – B. Това е полето за вземане на правилни решения. Определяйки размера на заложната цена, заложната къща определя и величината на риска да не се погаси заемът срещу съответния залог. В коя част от диапазона A – B ще се попадне и доколко решението ще бъде обосновано, зависи от доверието в клиента, финансовото състояние на заложната къща и познаването на пазарните условия за реализация на превърналия се в стока залог.

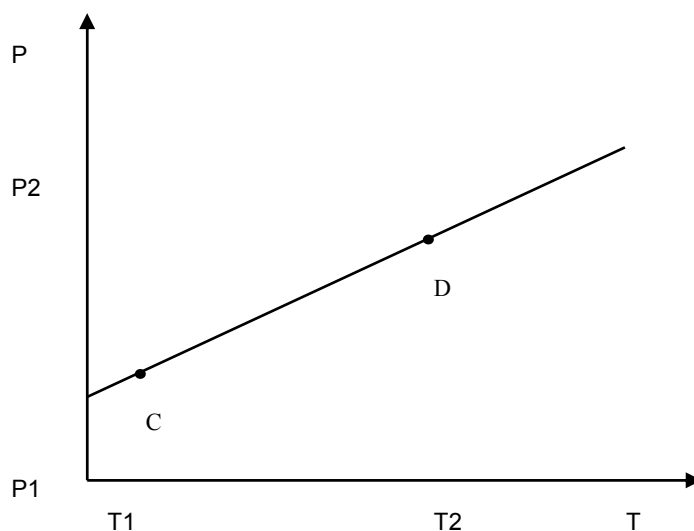
При решения, взети в зоната на т. "A", динамиката на кредитната дейност при равни други условия е защитена от отклонения. Относителният дял на постоянните клиенти е по-висок. Частта на непогасените заеми е минимизирана. Приходната и разходната част на ежедневния оборот са в голяма степен уравновесени. Кредитният портфейл е стабилизирани на определено равнище, което е признак за урегулиран твърд мениджмънт. При излизане извън диапазона A – B, когато се предлагат ненормално ниски заложни цени, кредитната дейност започва да затихва.

При решения, взети в зоната на т. "B", динамиката на кредитната дейност е висока, тъй като клиентите са привлечени от възможността да получат по-

големи суми за своите залози. Оживлението в притока на клиенти повишава интензивността в работата на персонала, съответно и вероятността за допускане на грешки при оценяване на предлаганите вещи. Отклоненията от тренда на ежедневно раздаваните суми са по-високи, което изисква поддържане на по-голям кредитен ресурс. Търговската дейност увеличава своя относителен дял. Мениджмънтът на заложената дейност е динамичен. При излизане извън диапазона А – В, когато се предлагат неразумно високи заложни цени, заложената къща започва да се превръща в магазин с трудно продаваеми стоки.

В търговската дейност усилията са насочени към размяна на стока срещу пари, при което се реализира известна печалба и се попълват кредитните ресурси. Тук също се наблюдава конфликт на многокритерийност при избора на решение – бавни продажби при по-висока цена и по-голям размер на печалбата или бързи продажби при по-ниска цена и по-малка печалба (фиг. 2).

Фигура 2

На фиг. 2 P е печалба от продажбата; T – време за продажбата; T1 – най-ранен срок за разумна продажба; T2 – най-дълъг срок за разумна продажба; P1 – минимална печалба; P2 – максимална печалба.

Приема се, че продажбите са икономически изгодни, ако са осъществени в диапазона C – D. Продажбите преди момента T1 могат да бъдат оправдани само ако с това се е попълнил спаднал до 0 кредитен ресурс. След момента T2 вероятността стоката да остане непродана рязко

нараства, което поставя под съмнение реализирането на висока печалба. Нещо повече – възможно е да се стигне до продажба без печалба.

Заложната къща може да влияе върху срока за продажба чрез предлаганата цена. В коя част на диапазона С – D ще се попадне зависи най-вече от оценката за размера на разполагаемия кредитен ресурс. Ако се преценява, че кредитният ресурс е достатъчен за покриване на колебанията в търсенето на заеми, е нормално да се предложи по-висока цена, и обратно – недостатъчният кредитен ресурс икономически принуждава заложната къща да продава бързо, т.е. с ниски цени, за да стабилизира своите ресурсни възможности. Допълнителни фактори при определяне равнището на продажната цена са сезонността и модата.

Финансовата рентабилност на кредитната дейност, която е отношение на реализираната печалба към общата сума на раздадените и погасените заеми, е основният качествен икономически показател. Лихвеният процент и извършваните разходи са икономическите лостове за въздействие върху размера на печалбата, а оттам и върху рентабилността, с което се определя до голяма степен нормата на печалбата. С това трябва да се съобразяват мениджърите при разработване на стратегиите за развитие, като не се забравя най-важното – създаването на Клиент.⁷

Рентабилността на търговската дейност, за разлика от общоприетото мнение, е значително по-ниска както в сравнение с упражняваната кредитна дейност, така и в сравнение с тази на обикновените търговски магазини. Факторите, влияещи неблагоприятно върху рентабилността на търговската дейност, могат да бъдат: психическата нагласа на клиентите да купуват на значително по-ниски цени; недоверието към качеството на стоката; предубежденията към заложните къщи; нуждата стоките наличности бързо да бъдат превърнати в кредитен ресурс; липсата на специализирана подготовка на продавача и др.

Специфични тенденции в развитието на заложния бизнес

Наблюденията показват, че когато темпът на нарастване на brutния вътрешен продукт спада, вероятността хората да се нуждаят от допълнителни пари в брой нараства. При депресия безработицата е висока, реалната работна заплата – ниска, банковият заем – невъзможен. Спасителният начин е ползването на заем от заложна къща, чиято дейност при такива икономически условия на функциониране се характеризира с очертаване на две основни тенденции.

Първата е *тенденция на влияние*, забелязвана в самото начало: отслабване на икономиката – оживление в предлагането на залози, което поначало е благоприятно за заложната къща. Стремейки се съзнателно или не към запазване равнището на своето потребление при настъпило

---

⁷ Дракър, П. Подбрано от Дракър. С., "Класика и стил" ООД, 2004.

ограничаване на доходите, клиентите се насочват към търсене на финансова помощ. При спад в икономическия растеж те изпитват финансови затруднения в своята ликвидност и нарастването на броя на залогодателите е сериозен симптом за по-дълготрайни смущения в икономическото развитие.

За кредитната организация увеличаването на общата сума на отпуснатите кредити е важна цел и затова е съвсем естествен стремежът да се използват разкрилите се възможности за това. Тенденцията на положително влияние на влошаващите се икономически условия обаче обременява заложната дейност с бъдещи напрежения и предполага възникването на втора *тенденция* - *на зависимост*, забелязвана впоследствие. При настъпило вече влошаване на икономическата ситуация част от клиентите се преместват, за да си търсят работа. Вероятността получилите заем да си откупят залозите е по-малка и заложните къщи изпадат в зависимост, тъй като относителният дял на останалите за продаване залози се увеличава. Създава се напрежение в търговската им дейност. Причините за това са: *първо*, абсолютно и относително в стойностно и натурално изражение се увеличават предметите за продажба в стокова форма (предметите с неизтекъл срок на откупуване нямат стокова форма за заложната къща), което означава забавяне на оборота, и *второ*, понижава се въобще търсенето на пазара за стоки втора употреба, тъй като броят на платежоспособните купувачи е намалял. За това спомагат и големите магазини и търговски вериги, които увеличават търговските си отстъпки, за да запазят пазарния си дял. При общо спадане на цените на стоките заложните къщи трябва да намалят заложната цена, т.е. средния размер на заемите за единица залог, и съответно да очакват по-ниски печалби.

Еднопосочното негативно влияние на изтъкнатите причини понижава ликвидността, тъй като, от една страна, се създават сериозни затруднения в обръщаемостта на оборотните средства, които трябва да преминат през допълнителна, стокова форма. От друга страна, при реализацията на стоковата форма на стойността се намалява степента на възвръщаемост на инвестираните средства. Това принуждава мениджъра на заложната къща да взема решения за налагане на допълнителни ограничения при отпускането на нови заеми, предлагайки по-малки суми за залаганите предмети, скъсяване на срока за погасяване на заема, а в някои случаи и увеличаване на лихвения процент или преминаване към конвертируема валута (както беше през второто полугодие на 1996 и началото на 1997 г., когато някои търговски обекти напълно преустановиха продажбите). Резултатът от развитието на тенденцията на зависимост е съкращаване на общата сума на отпусканите заеми, което не е свързано непременно с намаляване на техния брой, но има своите отрицателни последици за заложния бизнес, особено ако се развият и инфлационни процеси.

Проявлението на двете тенденции в известна степен се препокрива във времето. Освен това те се проявяват с различен лаг в икономически

развитите и в останалите райони. Различни са и икономическите последици за верига заложни къщи⁸ и за такива тип семеен бизнес. Всичко това създава затруднения при опита с по-ярки и релефни очертания да се покаже картината на развитие на тенденцията на влияние и на зависимост.

Въпреки това трябва да се приеме, че при спад в икономическото развитие заложните къщи в противовес на общоприетото схващане не са в икономически подем. Тенденцията на влияние обаче им дава икономически тласък, което липсва при останалите видове бизнес. Затова хората приемат, че те са в икономически възход и тяхната дейност е едва ли не реципрочна по интензивност и развитост на всички останали стопански дейности.

Аналитичното изследване на влиянието на състоянието на икономиката върху проявлението на двете тенденции в заложната дейност се затруднява от неравномерността и застъпването във времето на различни икономически, социални, демографски и други процеси, протичащи с различна интензивност и дълготрайност, някои от които са регулирани от държавата. Увеличаването на безработицата, развиването на висока инфлация, закриването на фирми и звена от стопанския сектор и др. са фактори, които не бива да бъдат пренебрегвани. Интегралното въздействие на тези процеси се отразява върху развитието както на тенденцията на влияние, така и на тенденцията на зависимост. Основните показатели, характеризиращи важни страни от това развитие, чието дефиниране е резултат от наши продължителни наблюдения и анализи, са експлозивност, продължителност, устойчивост и размерност.

Експлозивността на *тенденцията на влияние* се изразява в рязкото повишаване на абсолютните стойности на отпусканите заеми за определен период – брой и среден размер. В такъв момент заложната къща изпитва остра нужда от кредитен ресурс, който обикновено се осигурява чрез банков заем, ако симптомите на влошаващата се конюнктура все още не са почувствани осезателно в банковата сфера. Понякога се ползва и заем от друга заложна къща, за да се запази увеличаващата се клиентела. Това е период на напрежение и повишена интензивност в заложната дейност.

Освен експлозивно тенденцията на влияние може да се зароди и постепенно. Сумарното действие на факторите на влияние определя начина на нейното зараждане и първоначално развитие.

Продължителността на влияние се лимитира от дълготрайността на периода на значително намаляване на темповете на икономически растеж, отразяващо се неблагоприятно върху покупателната способност на населението. Колкото по-дълъг е този период, толкова повече време ще се

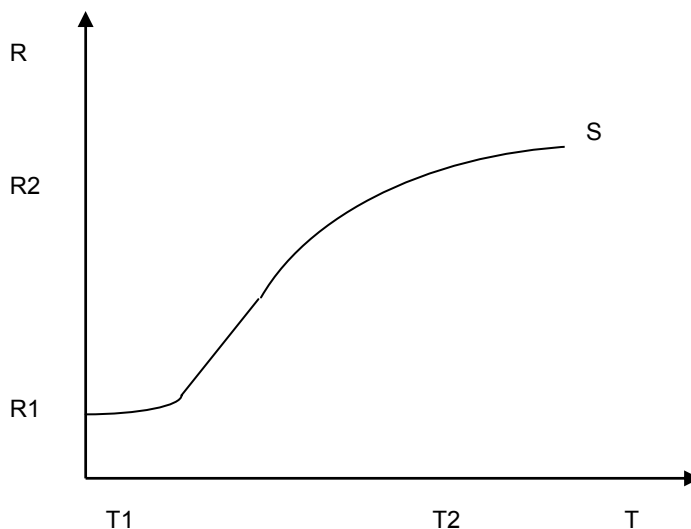
⁸ Веригата заложни къщи е обединение на заложни къщи с обща политика, общо ръководство и обща собственост независимо от териториалното им разположение. Една от първите създадени вериги е Cash America в САЩ, която през 1997 г. е имала 402 заложни къщи в 15 щата с оборот 281 млн. дол.

изпитва повишено търсене на пари, респ. на услугите на заложената къща, което се отразява положително върху разрастването на нейната дейност.

За устойчивостта на външните положителни за заложената къща въздействия се съди по липсата на чувствителни колебания в общата сума на отпусканите заеми при забележимото ѝ нарастване през отделните месеци. Това стабилизира упражняваната дейност, работата на персонала се отличава с равномерност в увеличаването на натоварването, без да се създава свръхнапрежение.

Един път изразила се, независимо дали експлозивно или постепенно, тенденцията на влияние се характеризира и със своята размерност. С този параметър се отчита степента на нарастване на общата сума на отпусканите заеми в края на тенденцията на влияние в сравнение с началото на нейното проявление. Основната трудност при аналитичното определяне на размерността е уточняването на моментите на зараждането и на пълното затихване на тенденцията. В някои случаи е достатъчно да се проучат данните за кредитната дейност през последните няколко месеца, като се елиминира влиянието на случайни, месни фактори. Нейното развитие в експлозивен вариант е показано на фиг. 3.

Фигура 3

На фиг. 3 R е размерност; S - сума на раздадените кредити; R1 – R2 - размерност на тенденцията на влияние; T1 - момент на зараждане на тенденцията; T2 - момент на затихване на тенденцията.

Тенденцията на зависимост може да се характеризира със същите показатели, но съдържанието на информацията, която ще предложат, е съвсем различно. Показателят експлозивност отразява внезапното увеличаване на непотърсените от клиентите залози. Причината е в бързо проявилото се отражение на свързаните с платежоспособността на хората фактори - нарастване на безработицата, на таксите и данъците, на инфлацията, които косвено водят до неблагоприятни последици за ликвидността на заложната къща. При продължаващото приемане на предмети в залог е възможно да се изпитат трудности и по съхранението им в ограничените по обем помещения. Това е първият белег за нарушение в равновесното състояние на системата кредитна дейност – търговска дейност, което говори за зараждащ се проблем.

Увеличаването на непотърсените залози може да бъде и постепенно – в резултат от слабото въздействие на посочените външни фактори. Това дава възможност да се организира работата, като се неутрализират в известна степен очакваните смущения в кредитната и търговската дейност.

Колкото по-продължителна е тенденцията на зависимост, толкова по-значими са последициите от бавната възвръщаемост на средствата, прехвърлени към търговската дейност на заложната къща. Продължаващата дълго време реализация на оставащите за продажба вещи ерозира кредитния ресурс, чието пълно изчерпване на моменти блокира кредитната дейност. За да избегне пропускането на бъдещи ползи, мениджърът на заложната къща обикновено взема стандартното решение за рязко намаляване на цените на продаваните стоки. За добрия наблюдател фантастично ниските цени се превръщат в белег за ниската ликвидност на институцията в момента.

Когато недостигът на кредитен ресурс е относително постоянен или кредитният ресурс за дълго време едва се поддържа на ниски равнища, тогава се проявява устойчивостта на тенденцията на зависимост. Откриването на възможност за пробив в тази устойчивост е първата тактическа стъпка на всеки опитен мениджър. Мерките са твърде разнообразни: организиране на търг за продажба, рекламиране на търговската дейност, съдружие със специализирани магазини, предлагане на открити пазари, използване на Интернет, въвеждане на стимулиращи продажби с томболи и награди и други подобни, продажби на лизинг, намаляване на цените, реорганизиране на търговските зали, освежаване на външния вид на стоките, промени в състава на персонала.

Размерността на тенденцията на зависимост се установява с процентното увеличение на сумата на непотърсените залози в определен момент в края на тенденцията, сравнена с тази в определен момент в началото на нейното развитие. Резултатът би имал висока степен на валидност, ако равнището на общо отпуснатите кредити не е променено в двата случая. За да се запази валидността на резултата и реалността на

изводите при различни равнища е необходимо да се елиминира влиянието на измененията в общата сума на раздаваните кредити. По този начин се добива точна представа за размерността на тенденцията на зависимост.

Структурата на залозите – индикатор за жизнения стандарт

Залаганите вещи в заложната къща от своя страна също са показателни за икономическото състояние на обществото. В миналото приеманите залози в повечето случаи са задоволявали основни потребности. Най-често са залагани дрехи, будилници, сечива, шевни машини. В началото на 90-те години на миналия век у нас често в залог се приемаха касетофони, телевизори и дори домашни хладилници. Икономическата нужда заставяше художници да залагат и оставят в собственост на заложните къщи свои картини на унизително ниски цени.

Днес се залагат преди всичко аксесоари – скъпи писалки, запалки, часовници и най-вече златни бижута. Предлагането на картина в заложна къща вече не е белег за крайна бедност, а напротив. Обяснението за настъпилото различие може да се търси в по-високия жизнен стандарт на населението. По-големите доходи дават възможност на хората да се снабдяват с вещи извън тези от първа необходимост и именно те са предмет на залагане при нужда. Като се има предвид, че най-често това са удобните за случая предмети с висока стойност и малък обем, става ясно защо относителният дял на златните бижута в състава на залозите се увеличава. Проучванията сочат, че това е тенденция в цял свят.

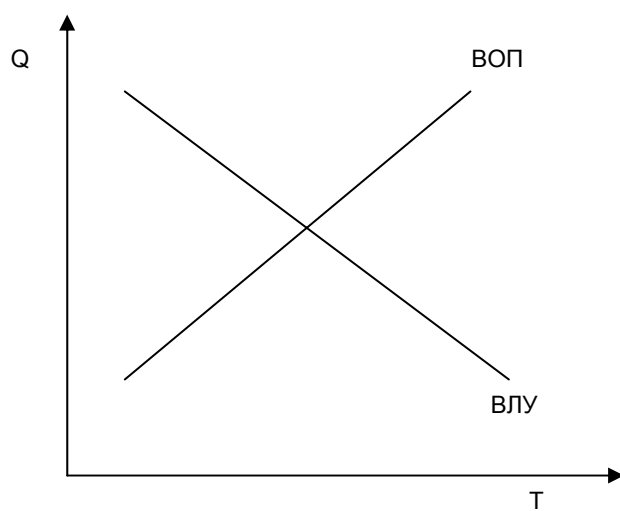
Обяснението за промените в структурния състав на залозите с промените в жизнения стандарт, настъпили в продължение на десетилетия, може да се преекспонира и използва за анализ в днешно време. Наистина, след като исторически в продължение на дълъг период е доказано, че на ширещата се бедност на населението съответства залагане на предмети, предназначени за задоволяване на основни потребности, а на по-високия жизнен стандарт съответства залагане на скъпи вещи за луксозна употреба, то защо да не се приеме, че тази зависимост се запазва и сега?

Очевидно няма причини установените връзки между фактор и резултат за дълъг период да не са валидни за къс период. В противен случай би трябвало да се признае, че съществува някаква критична точка, при която посоката на зависимост се променя. Строгата логика и наблюдаваната практика отхвърлят такава възможност.

Не е нужно да се доказва, че при остра икономическа криза хората губят своите луксозни вещи. Изпитващите остра нужда от пари в брой преминават към залагане на вещи, удовлетворяващи основните им потребности, а други нуждаещи се продължават да залагат по-луксозни предмети. Двете категории клиенти са с променлив относителен дял в кредитния портфейл на заложната къща – при настъпващо кризисно състояние на икономиката се увеличават тези, които залагат вещи, предназначени да удовлетворяват основни потребности, и намаляват залагащите златни бижута и други предмети, приети за лукс. Причината е в нарастващото обедняване на хората. Количествата залози от първия вид вещи,

изразени в брой и стойност, започват да се увеличават, а тези от втория – да намаляват. Характеристиките на тези величини, илюстриращи структурния състав на залозите, са показани на фиг. 4.

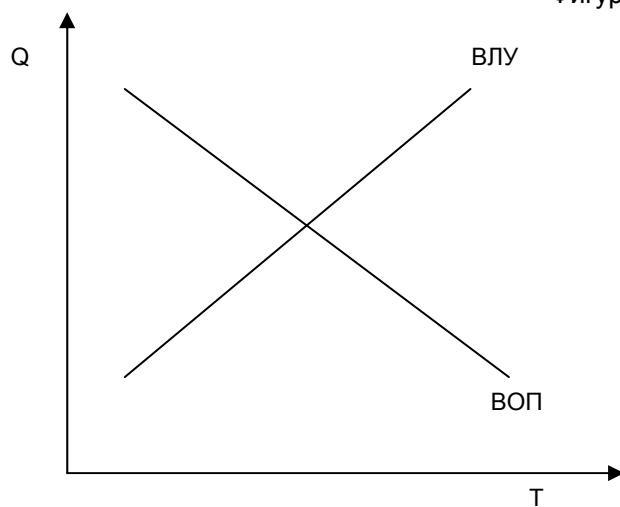
Фигура 4

На фиг. 4 Q е количество; ВОП - вещи за основни потребности; T – време; ВЛУ – вещи за луксозна употреба

При излизане от икономическа криза и повишаване темповете на нарастване на БВП, когато хората се замогват, постепенно започва да се увеличава количеството на заложените вещи за луксозна употреба и да намалява това на заложените вещи, задоволяващи основни потребности. Промените в структурния състав на залозите са илюстрирани на фиг. 5.

Фигура 5

Едно по-детайлно и отговорно изследване на измененията в структурния състав на залозите, който както вече се изясни, е отражение на промените в икономическото развитие, по аналитичен път би препотвърдило връзките на зависимост. В процеса на анализа е възможно да се извлекат нови обосновани изводи и заключения за "синоптичната" роля на заложната къща, които заслужават вниманието на специалистите, прогнозиращи икономическото бъдеще. Защо да не се допусне, че не само при спад, а и пред спад в темповете на нарастване на БВП относителният дял на луксозните предмети в структурния състав на залозите започва да се увеличава?

Научните изследвания биха били още по-плодотворни и резултатите още по-интересни, ако в механизма за прогнозиране се включи успоредното, интегрирано разглеждане на измененията в структурния състав на залозите и проявяващите се тенденции на влияние и зависимост.

Постигането на висока степен на валидност на резултатите от опита за прогнозиране състоянието на икономиката изисква компетентно обобщаване на данни от по-голям брой заложни къщи, разположени в различни региони на страната. При това трябва да се има предвид и оборотът на новооткритите заложни къщи през изследвания период, както и този на закритите.

Очертава се виждането, че ролята на заложните къщи за организиране и осъществяване на кредитиране на хората с малки суми не изчерпва значението им за обществото. Разкриването на някои зависимости с цялостното икономическо развитие на страната оправдава усилията за изследване на техните икономически характеристики, организационни параметри, функции и принципи на функциониране, както и на социалните и психологическите им отражения.

*

От казаното дотук могат да се направят някои изводи:

1. Заложните къщи са в икономически подем при икономически растеж, тъй като печалбите им зависят най-вече от успешно приключилите трансакции, а и неоткупените залози по-лесно се продават, което е в противовес на общоприетото мнение на хората.

2. Заложните къщи са своеобразен барометър на икономическото развитие, което е неизвестно дори за специалистите. Измененията в техния кредитен и търговски оборот са предварителен сигнал за очаквани промени в конюнктурата на националната икономика.

3. Като ярък представител на заложния бизнес заложните къщи със своята дейност заслужават научния интерес на специалистите. Естествено е да се очакват изследвания за мястото, ролята и значението им при български условия.

4. Съвременните заложни къщи, изградени навсякъде по света с нов имидж, принципи и морал, са по-скоро утвърждаваща се икономическа необходимост, отколкото предизвикателство за обществото, останало от миналото.

22.II.2006 г.